

ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÖĞRENCİLER İÇİN SPOR BİLİMLERİNDE EĞİTİM YAPILANMASI EDUCATIONAL STRUCTURING IN SPORTS SCIENCES FOR STUDENTS WITH SPECIAL NEEDS

Murat ELİÖZ*
Mehmet ÇEBİ**
Ali TEKİN***
Ekrem AKBUĞA****

Öz

Özel gereksinimi olan öğrencilerin yükseköğretime katılımları son on yılda büyük oranda artmıştır. Özel gereksinimi olan öğrenciler için hizmetler ve kaynaklar artmasına rağmen verilen öğretimin kalitesi ve standardı konularında önemli farklılıklar olduğu görülmektedir. Spor bilimleri eğitimi veren üniversiteler ise farklı uygulamalar ile özel yetenek sınavları yapmakta ve bu şekilde seçtikleri öğrencilerine kendi tecrübeleri doğrultusunda eğitim ve öğretim vermeye çalışmaktadırlar. Bu çalışma özel yetenek sınavları ile seçilen engelli öğrencilere verilecek öğretim kalitesinin artırılması ve farklı ihtiyaçları olan bu öğrencilere eşit ve kaliteli bir öğretimin nasıl verileceği konusunda çözüm önerileri sunmayı amaçlamaktadır. Spor bilimleri alanında öğretim veren yükseköğretim kurumlarının literatürdeki araştırmaları ve uluslararası alanda gelişmiş olarak kabul edilen ülkelerin üniversitelerinin engellilerde spor eğitiminin kalitesini artırmak amacıyla yaptıkları çalışmalar ve burada görevli öğretim üyeleri ve özel gereksinimli öğrencilerle yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Üniversitelerin spor bilimleri alanında öğretim veren bölüm, yüksekokul ve fakültelerini incelediğimizde üç temel sorun tespit edilmiştir. Birincisi spor bilimleri alanında engellilere öğretimin nasıl verileceği, ikincisi verilen öğretimin kalitesinin nasıl yükseltileceği, üçüncüsü ise öğretim sürecinde engel türlerinden kaynaklanan bariyerleri ortadan kaldırmak ve eğitim kalitesini yükseltmek için neler yapılması gerektiğidir. Özel gereksinimi olan öğrencilerin spor bilimlerindeki eğitim kalitesini yükseltmek için, bire bir eğitim hizmetleri, danışmanlık hizmetleri, gönüllü organizasyonları, akademik destek ekipleri, sınav düzenlemeleri, sosyal ödenek imkânlarının geliştirilmesi, eğitim materyalleri ve kütüphanelerin zenginleştirilmesi, ulaşım, lokasyon, oryantasyon programları, teknoloji kullanım olanakları, yaşam kalitesinin yükseltilmesi, ihtiyaçların engel türüne göre değil bireyselleştirilmesi gibi konularda düzenlemeler yapılması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Engelli, Öğretim, Özel Gereksinim, Spor.

Abstract

The participation of the students who have special needs in higher education has increased significantly in the last decade. It is observed that there are vital differences in the quality and standards of the provided education in spite of increasing services and resources for the students who have special needs. Universities providing sports sciences education have been holding special talent examinations through different practices and have been trying to educate the students whom they admit in this way through their own experiences. This study aims at enhancing the quality of the education provided for the students with special needs who are admitted through special talent examinations and proposing some solutions to how to provide an equal and qualified education for these students who have different types of disability. Literature researches of the higher education institutions which provide education majoring in sports sciences and the studies of the universities in countries internationally admitted as developed countries which were performed in order to enhance the quality of the sports education for the students with special needs were reviewed and interviews with the disabled students and instructors in charge have been done. When the departments, colleges and faculties of the universities providing education on sports sciences are researched, it is confirmed that there are three basic problems. The first of the problems is how the sports sciences education will be provided for those who have special needs. The second problem is how to enhance the quality of the provided education. The third one is to annihilate the barriers caused by the types of disability in the education process and what to do to enhance the quality of the education. In order to enhance the sports sciences educational quality of the students with special needs, there has to be some regulations on some issues; such as one-to-one education services, consultancy services, voluntary organizations, academic support teams, exam regulations, improvement in social subsidy facilities, enriching the educational materials and the libraries, transportation, location, orientation programs, the areas of technology usage, enhancing the quality of life, individualizing the needs but not according to the types of disabilities.

Keywords: Education, Disabled, Instruction, Special Needs, Sport.

* Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Yaşar Doğu Spor Bilimleri Fakültesi murateliöz@hotmail.com

** Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Yaşar Doğu Spor Bilimleri Fakültesi cebi73@hotmail.com

*** Bitlis Eren Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu alitekin@beu.edu.tr

**** Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Yaşar Doğu Spor Bilimleri Fakültesi e-akbuga@msn.com

1. Giriş

Günümüzde özel gereksinimi olan insanların eğitim zorunluluğunun farkına varılmıştır. Türkiye’de bu konu ile ilgili birçok çalışma yürütülmektedir. Özel gereksinimli öğrencilerinde olduğu üniversitelerde spor bilimleri alanında faaliyet gösteren eğitim kurumlarına bakıldığında fiziki altyapılarının uygun olmadığı görülmektedir. Bununla beraber eğitim öğretim hizmetlerini yürüten mevcut öğretim elemanlarının özel gereksinimi olan öğrencilerin eğitimi alanında yeterli bilgi ve birikime sahip olmadıkları ve kendi tecrübeleri doğrultusunda eğitim vermeye çalıştıkları bir gerçek olarak önümüzde durmaktadır.

3. Uluslararası Engellilerde Beden Eğitimi ve Spor Kongresi’nde düzenlenen ‘Engelli Öğrencilerin/Sporcuların Özel Yetenek Sınavları ve Eğitim-Öğretimleri Çalıştayı’nda spor bilimleri alanındaki eğitim kurumlarının ve öğretim elemanlarının, özel gereksinimi olan öğrencilere (özellikle bazı özel gereksinim türlerine) eğitim verilip verilmemesi konusunda kararsız oldukları görülmüştür. Bununla beraber verilecek eğitimin nasıl olması gerektiği konusunda öğretim elemanlarının kafasının karışık olduğu görülmektedir (www.ipescd.org). Bunun sonucunda birçok eğitim kurumu özel gereksinimi olan öğrenciler için kontenjan ayırmamaktadır. Kontenjan yaratan okullar farklı kriterler koymakta ve farklı engel türlerine hitap edecek şekilde öğrenciler seçmektedirler. Bu temel sorunlar özel gereksinimi olan öğrencilere verilen eğitimde bir standart oluşmasını ve bu konularda bir kurum hafızası oluşmasını engellemektedir (www.ipescd.org).

Yükseköğretim kurulu 8 Şubat 2018 tarihinde gerçekleştirilen Yükseköğretim Genel Kurulu Toplantısı’nda sadece özel yetenek sınavı ile öğrenci alan programlar için geçerli olmak üzere, Yükseköğretim Kurulu tarafından uygun görüldüğü takdirde ilgili yılın ÖSYS Kılavuzunda yayımlanan programların ‘kontenjanının %10’unun engelli öğrenciler için ayrılmasına karar vermiştir’ (www.yok.gov.tr). Bu gelen son nokta özel gereksinimli bireylerin özel yetenek sınavları ile alınan beden eğitimi ve spor alanındaki yükseköğrenim kurumlarına nasıl alınacağı ve eğitimin ne şekilde verilmesi gerektiği konusunu daha da önemli bir hale getirmiştir. Spor bilimleri alanında eğitim alma şansını yakalamış özel gereksinimli öğrencilerin aldıkları eğitimin kalitesi ve eşit şartlara sahip olma hakları (ders materyalleri, kütüphane vb.) uzun uzun tartışılması gereken konular olarak görülmektedir.

Türkiye’de özel gereksinimli bireyler alanında son yirmi yılda bu alan üzerinde düşünülme başlanması ve bu konularda deneyimli öğretim üyesi sayısının az olması bir eksiklik olarak gözükmemektedir. Bununla beraber beden eğitimi ve spor alanında yüksek lisans ve doktora çalışmalarını tamamlayıp üniversitelerde görev yapan özel gereksinimi olan öğretim elemanlarının olmaması da bu konuda eğitim alan öğrencilerin rol-model olarak kimseyi görmemesi sonucunu doğurmaktadır. Bu pencerelerden baktığımızda, verilen eğitimin kalitesi ve eğitim verilirken fırsat eşitliği sağlayacak şartların sağlanmasının önemi önümüzde durmaktadır. Özel gereksinimi olan öğrencilerin eğitim almalarından sorumlu öğretim elemanları, çok farklı özelliklere sahip ve farklı ihtiyaçları olan öğrencilerle karşılaştıkları için, bu öğrencilerin eğitimi konusundaki donanımlarının yeterli olmadığı görülmektedir. Bununla beraber üniversitelerdeki fiziki yetersizlikler, kütüphane olanaklarının sınırlı olması, farklı ihtiyaçları olan öğrencilerle karşılaşmanın getirdiği sorunlardan kaynaklanan problemlerle tek başlarına uğraşmak zorunda olan öğretim elemanlarının çaresizliği ve bu sorunlara ders içerisinde çözüm yolları yaratmaya çalışmaları üniversitelerimizin bu öğrencilerin eğitim kalitesini yükseltmek için ne kadar hazırlıksız ve plansız olduklarının göstergesidir.

Bu çalışmada spor bilimleri alanında eğitim alan özel gereksinimi olan öğrencilerin eğitim standartlarını yükseltmek için, kaliteli eğitim almalarını engelleyen sorunlar ortaya konulmuş ve çözüm önerileri sunulmuştur. Bu alanda kurum hafızası oluşturulması ve özel gereksinimi olan öğrenciler için ayrı ayrı ihtiyaçlar belirlenmelidir. Bu öğrencilere sadece eğitim vermek değil onlara hakları olan kaliteli eğitim vermenin yolları ve eğitim, istihdam, sosyal yaşam, ekonomik vb. alanlarda verilecek desteklerin nasıl olması konusunda da öneriler sunulmaya çalışılmıştır.

2. Yöntem

Spor bilimleri alanında öğretim veren yükseköğretim kurumlarının özel gereksinimi olan öğrenciler için hazırladığı ders programları, eğitim yönetmelikleri ve özel yetenek sınavı ile öğrenci alan kurumların yetenek sınavı kılavuzları incelenmiştir. Bu kurumlarda idareci ve öğretim elemanı olarak görev yapan kişilerle yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Üniversitelerin özel gereksinimi olan öğrenci birimleri ile görüşmeler yapılmış ve üniversitelerin mevzuatları incelenmiştir. Konya’da 2017 yılında düzenlenen 3. Uluslararası Engelliler için Beden Eğitimi ve Spor Kongresi ve burada yapılan ‘ Engelli Öğrencilerin/Sporcuların Özel Yetenek Sınavları ve Eğitim-Öğretimleri Çalıştayı’na katılan özel gereksinimli bireyler konusunda çalışmakta olan katılımcılar ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir

(www.ipescd.org). Literatürdeki araştırmaları ve uluslararası alanda gelişmiş olarak kabul edilen ülkelerin üniversitelerinin özel gereksinimi olan öğrenciler ve spor eğitimi alan özel gereksinimi olan öğrenciler için yaptıkları kalite artırıcı çalışmaların incelenmesi sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda bu değerlendirmeler ortaya çıkmıştır.

3. Bulgular

Mevcut durum analiz edildiğinde öncelikle özel gereksinimi olan öğrencilerin eğitimi ve bu eğitim sonucunda meslek seçimleri konularında büyük belirsizlikler olduğu görülmektedir. Özel gereksinimi olan bireylere yönelik bakış açısından ötürü bu insanların lisans ve lisansüstü eğitim almalarına ihtiyaç yokmuş gibi bir algı oluşmuştur. Bunun sonucu olarak eğitim yetersizlikleri ile beraber yasal zorunluluk olarak işe alındıklarında ise en alt seviyede ve sorumluluk gerektirmeyen işlerde 'kullanılma' yoluna gidilmiştir. Özel gereksinimi olan öğrenciler veya aileleri yüksek eğitimin fayda getirmeyeceğini düşünerek eğitime devam edilmesini anlamsız görmektedirler. Zaten devam etmek isteseler de mücadele etmek zorunda olacakları birçok fiziksel ve yapısal engellerle karşılaşmaktadırlar (Demir,2016).

Türkiye'de özel gereksinimi olan bireylerin, ihtiyaçlarından kaynaklanan sorunlardan dolayı normal gelişim gösteren bireyler kadar yükseköğrenim eğitimi alma hakkını kullanıp kullanmaması konusu tartışılmaktadır. Bu tartışma çok yanlış bir tartışma konusudur. Çünkü sosyal devlet bu hakları özel gereksinimi olan insanlara vermiştir bu noktada yapılması gereken bu eğitimlerin nasıl daha geniş bir yelpazeye yayılabileceğini ve bu eğitimlerin kalitesinin nasıl artırılacağı konusunda çalışmalar yapılmasıdır. Spor bilimleri alanında eğitim alan özel gereksinimi olan öğrencilerin eğitim kalitesini arttırmak için aşağıdaki başlıklar ışığında düzenlemeler yapılması ve bu düzenlemeler sonucunda eğitim kalitesinin artırılabilceğini düşünmekteyiz.

3.1. Ulusal Bir Ders Programı Hazırlanması: Spor bilimleri alanında eğitim alacak özel gereksinimi olan öğrencilerin derslerinin çoğunluğu fiziksel bir performans ihtiyacı duyulduğundan dolayı alana özgü ekstra zorluklar içermektedir. Bu zorlukları ortadan kaldırmak için ulusal anlamda bir yapı oluşturulmalı ve ders programlarının özel gereksinimi olan öğrencilere göre seçenekler (seçmeli dersler havuzu) şeklinde hazırlanması gerektiğini düşünmekteyiz (Tablo.1). Derslerin seçmeli havuz oluşturularak tercih edilebilirliğinin sağlanmasına rağmen bu alanda yeterli eğitimi olmayan öğretim elemanlarının dersleri nasıl yürütebileceği bir sorun olarak görülmektedir. Bu sorunun zaman içerisinde öğretim elemanlarına verilecek eğitimlerle ve bu alanda yeterli yeni öğretim elemanları alınarak çözülebileceğini düşünmekteyiz. Bu konuda ihtiyaç duyulması durumunda engelli federasyonları ile işbirliği yaparak öğretim elemanlarının eğitilmesi konusunda ortaklaşa çalışmalar yürütebileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Özel gereksinimi olan öğrencilerin alacakları tüm uygulamalı derslerin ihtiyaca göre uyarlanmış olmasının zorunlu olduğunu düşünmekteyiz. Aşağıdaki tablo farklı ihtiyaçları olan öğrenciler için farklı ders seçeneklerinin bulunduğu bir yapı örneğini göstermektedir. Bu örnek çalışmanın eğitim kurumlarının fiziki özellikleri ve öğretim elemanı yelpazesine göre geliştirilerek ulusal bir yapı oluşturulmasında olumlu katkı sağlayacağını düşünmekteyiz.

Tablo: 1 Özel Gereksinimli Öğrenciler İçin Örnek Ders (Seçmeli Havuz) Tablosu

	Görme	İşitme	Bedensel	Zihinsel
Bireysel Sporlar	Judo	Tenis	Bocce	Bocce
	Halter	Masa Tenisi	Masa Tenisi	Masa Tenisi
	Satranç	Bowling	TS Tenis	Tenis
Takım Sporları	Goalball	Futbol	Ampute Futbol	Futbol
	B2/B3 Futsal	Voleybol	TS Basketbol	Voleybol
	Futbol	Basketbol	Oturarak Voleybol	Basketbol
Seçmeli Sporlar	Atletizm	Atletizm	Atletizm	Atletizm
	Yüzme	Yüzme	Yüzme	Yüzme
	Tandem Bisiklet	Futsal	TS Dans	Futsal
Seçmeli Ortak Sporlar	1-Cimnastik 2-Plates 3-Yüzme 4-Futsal 5-Atletizm			

3.2. Gönüllü Organizasyonlar: Gönüllü ve yarı zamanlı çalışabilecek öğrencilerden oluşan bir yapı oluşturulmalıdır. Gönüllü organizasyonunda bulunacak kişilerin deneyimli, bilinçli ve gerçek anlamda gönüllü olan kişilerden oluşmasının bu organizasyonların uygulamada işe yaraması açısından hayati önem taşıdığını düşünmekteyiz. Gönüllülük faaliyetlerinde başarılı olabilmek için özel gereksinimi olan bireyler ile ilgili verilen derslerin birinci sınıf öğrencilerine verilmesinin bu öğrencilerin bu konudaki farkındalık

düzeylerini yükselteceği ve gönüllü olmaları konusunda ivmelenme oluşturabileceği düşünülmektedir. Gönüllü organizasyonlarına üniversitenin bulunduğu şehirdeki diğer insanlarda dâhil edilmelidir. Gönüllüler çalıştıkları öğrencilerin;

a-Yerleşkenin tanıtılması

b-Yurda yerleşim

c-Dersliklerdeki fiziki uygulama alanlarının tanıtılması

d-Zaman yönetimi ve danışmanlık hizmetlerinin verilmesi

e-Her gönüllü veya yarı zamanlı çalışan öğrencinin 4 yıl süreli bir rehber olarak hazırlanması sağlanmalıdır.

3.3. 1'e 1 Öğrenme Desteği: Eğitim veren kurumun bünyesi içerisinde diğer üst sınıf öğrencilerinden oluşan gönüllü organizasyonunun oluşturulması gerekmektedir. Gönüllü öğrenciler ders notları paylaşma (okuma-yazma desteği) ve ders notlarının interaktif ortama aktarılması konusunda 1'e 1 destek vermelidirler. Aynı fakültenin öğrencilerinden oluşan bu gönüllü grupları okulda, evde, teorik ve uygulama derslere ayrı ayrı kişiler olacak şekilde 1'e 1 destek vermelidirler.

Farklı şehirlerden gelen özel gereksinimi olan öğrenciler düşünüldüğünde üniversitenin tüm birimlerini kapsayan gönüllü organizasyonları kurularak eğitim almaya gelen öğrencilere kampüs, ulaşım, sosyal çevre oluşturulması ve kütüphane çalışmaları ve evde destek konularında 1'e 1 destek sağlanmalıdır.

Üniversite bu organizasyonu gerçekleştirmek ve yeterli sayıda gönüllü katılımını sağlayana kadar üniversitelerin yarı zamanlı çalışan öğrencilerinin olmasının verimli olacağı düşünülmektedir. Destekler ihtiyaç duyulması halinde verilmeli ve bu desteklerin öğrencide bağımlılık yaratmayacak şekilde uygulanması gerekmektedir. Uluslararası alanda gelişmiş kabul edilen tüm ülkeler (örneğin İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri) akademik destek ve bu desteklerin nasıl verileceğini üniversitelerin tanıtım sayfalarında bulundurmaktadırlar (<http://rds.colostate.edu>).

3.4. Danışmanlık Hizmetleri: Özel gereksinimi olan öğrenciler üniversitelerin akademik yapısına uyum sağlama konusunda zorluklar yaşayabilirler. Bu program, başarı sağlamak için gereken temel kişisel ve akademik becerileri öğrenmede uzun vadeli bireyselleştirilmiş destek sağlayabilecek bir akademik danışmanlık sağlayacaktır.

Spor bilimleri alanında eğitim alan özel gereksinimi olan öğrencilerin bu eğitim sonunda nerelerde ve nasıl iş olanakları bulabilecekleri bir soru işaretidir. Bununla beraber bu insanların eğitimi konusunda hiçbir donanımı, tecrübesi ve alt yapısı olmayan farklı eğitimler almış kişiler tarafından eğitime çalışılmaktadırlar. Eğitim kalitesi tartışılan yükseköğretim içerisinde daha düşük bir kalite ile mezun olma olasılığı oldukça yüksek görülmektedir. Bunun önüne geçmek için danışmanlık hizmetleri daha verimli olarak çalışır hale getirilmelidir.

Birimlerde sınıf danışmanlıkları dışında özel gereksinimi olan öğrencilere yönelik özel danışmanlar atanmalıdır. Danışmanlar özel gereksinimi olan öğrencilerin ders seçimleri ve öğrencilerin ihtiyaçlarından kaynaklanan sorunları öğretim elemanları ile görüşüp düzenlemeler yapmak için faaliyetler göstermelidir. Uluslararası üniversitelerde özel gereksinimi olan öğrenciler servisi ve akademik direktörlüğü adı altında tüm bu çalışmalar bir çatı altından yönetilmektedir (www.gograd.org).

Danışmanların özel gereksinimi olan öğrenciler ile bölüm, yüksekokul, fakülte arasında ve fakülte ile üniversite arasında bir köprü görevi kurarak bu bireylerin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak, yapısal ve fiziki düzenlemelerin yapılmasını sağlamaları gerekmektedir. Özel gereksinimi olan öğrencilerin ihtiyaçları doğrultusunda ilgili birimler ile iletişim halinde olmalı ve her yarıyıl açılacak derslerin planlanmasında düzenlemeler yapmalıdırlar. Danışmanlık görevi yürüten öğretim elemanları özel gereksinimi olan öğrenciler içerisinde yeterli gördükleri öğrencileri yüksek eğitime devam konusunda yönlendirme konusunda çalışmalar yapmalıdır.

3.5. Oryantasyon Programı: Özel gereksinimi olan öğrenciler bir üniversiteye başladıklarında öğrenmek zorunda oldukları yeni bir çevre ile karşılaşmaktadırlar. Spor bilimleri alanında alacakları uygulamalı ve teorik ders alanları, kullanacakları araç gereçler ve ders içerikleri ile ilgili bilgilendirme ve adaptasyonlarını sağlamak için eğitim öğretim dönemi başlamadan (1 haftadan fazla olmayacak şekilde) önce hazırlık kursu ve hazırlayıcı başlangıç eğitimleri verilebilir. Bu şekilde öğretim elemanlarının öğrencileri tanışmasının sağlanması ve kurum işleyişinin de daha sağlıklı gerçekleşeceğini düşünmekteyiz. Bu çalışmaların özel gereksinimli öğrencilerin uyum sürecini hızlandırılacağı ortadadır.

3.6. Mezun Denetim Sistemi: Spor bilimleri alanından mezun olan öğrencilerden kaç kişinin bu alanda çalıştığı ve hangi alanlarda istihdam yaratılabileceği konularında yükseköğretim kurumunca oluşturulacak bir mezun denetim sisteminin özel gereksinimli öğrenciler için gelecek planlaması ve yönlendirilmesi

konularında faydalı olacağı düşünülmektedir. Yükseköğretim kurumu veya üniversiteler kendi bünyesinde özel gereksinimi olan mezun öğrencilerin oranları ve bu mezunların hangi alanlarda faaliyet gösterdiklerini ilan etmelerinin önemli bir gelişme olacağını düşünmekteyiz. ABD’de tüm özel gereksinimi olan öğrencilerin aldıkları eğitim düzeyleri ile ilgili istatistiklere ulaşmak mümkündür (nces.ed.gov).

3.7. Yaşam Kalitesinin Yükseltilmesi: Fakülteler ve üniversiteler özel gereksinimi olan insanları bir bütün olarak gören ve onlara yaşam kalitelerini yükseltecek fırsatlar sunmalıdır. Üniversitelerin tüm alanları ne tür özel gereksinime ihtiyaç duyulursa duyulsun tüm öğrencilerin kullanımına ve ulaşımına kolaylık sağlayacak şekilde yapılanmalıdır. Kütüphaneler, sosyal yaşam alanları ve aktivite alanları özel gereksinimi olan öğrencilerin istedikleri zaman kolaylıkla faydalanabilecekleri bir düzenleme içerisinde olmalıdırlar. Yapılan her türlü aktivite ve düzenlemenin planlaması sırasında özel gereksinimi olan öğrencilerin varlığı ve ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalıdır. Üniversite bünyesindeki tüm özel gereksinimi olan öğrenci birimleri koordinasyon içerisinde yaşam kalitesi, eğitim kalitesi ve verimliliğini arttıracak çalışmalar yapılmalıdır.

İlgili birimlerin üniversitedeki topluluklar (dağcılık, bisiklet, kayak vb.) kültürel faaliyet yürüten sosyal programlar (müzik, resim, tiyatro vb.) ve şehirdeki sosyal içerikli faaliyetlere katılımını sağlayacak organizasyonları gerçekleştirmesi, özel gereksinimi olan öğrencilerin yaşam kalitesini olumlu etkileyeceğini düşünmekteyiz.

3.8. Sınavların Düzenlenmesi: Üniversitelerde rektörlükten en küçük birime kadar özel gereksinimi olan öğrencilerin sınav tarihleri, sınav şekli, sınav süresi, ek süreler, sınav kâğıtlarındaki yazı büyüklükleri, okuma ve yazma desteği verecek yardımcıları, özel uygulama sınavlarının hazırlanması konularında planlamalar yapılmalı ve tüm üniversiteyi bağlayan kriterler hayata geçirilmelidir. İhtiyaç duyulması halinde farklı sınavların uygulanması ve ders geçme notunda değişiklik yapılması düşünülmeli gerek seçeneklerdir.

3.9. Sosyal Ödenek İmkânları: Yükseköğretim hayatına başlayan öğrencilerin devletin sağladığı kredi ve burs imkânları sayesinde ekonomik olarak sıkıntı yaşamadıkları gözlemlenmektedir. Buna rağmen ihtiyaç duyulduğu takdirde özel gereksinimi olan öğrencilerin yarı zamanlı çalışan bireyler olarak istihdam edilmesi ekonomik destek sağlamanın yanı sıra bu öğrencilerin sosyal çevrelerinin gelişmesi ve iş tecrübesi edinmelerine de yardımcı olacaktır. Üst sınıflarda okuyan özel gereksinimi olan öğrenciler yarı zamanlı çalıştırılarak yeni başlayan öğrencilere rehberlik niteliğinde kapılar açabilir. Sosyal ödeneklerin spor bilimlerinde okuyan öğrencilere (basketbol dersi için özel tekerlekli sandalye sağlanması gibi) verimliliği artırıcı destekler şeklinde organize edilmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

3.10. Teknoloji Kullanımı: Dersler ve eğitim kalitesini yükseltmek için kütüphanelerde ve fakülteler bünyesinde yardımcı teknoloji araçları temin edilmeli ve kullanılmalıdır. Spor bilimleri öğrencilerinin derslerdeki verimliliğini arttırmak için özel gereksinim türüne göre ihtiyaç duyulduğunda tüm teknolojik imkân ve olanaklara sahip olunmasının gerekli olduğunu düşünmekteyiz. Bu amaçla tüm özel gereksinim grupları için teorik ve uygulamalı derslerde verimliliği arttırılacak teknolojik araç ve gereçlerin kullanılmasının da zorunlu olduğunu düşünmekteyiz.

3.11. Eğitim Materyalleri ve Kütüphaneler: İhtiyaç duyulması veya talep edilmesi halinde öğretim elemanlarının özel gereksinimi olan öğrencilere dönem içerisindeki ders notlarını dijital veya online olarak sunmaya hazır olmasının önemli bir fark yaratabileceğini düşünmekteyiz.

Kütüphaneler her türlü özel gereksinimi olan öğrencilerin bilgiye erişimini sağlayacak ve öğrencilerin eğitim faaliyetlerine katkı sağlayacak altyapı ve donanımına sahip olacak şekilde hazırlıklarını yapmalıdırlar. Özel gereksinimi ne olursa olsun tüm öğrencilerin kaynak bulmakta ve fiziki olarak kullanım sorunları yaşamayacakları altyapının oluşturulması gerekmektedir. Yurtdışındaki eğitim kurumları engelli öğrenciler için online öğrenme imkânları sunmaktadır (www.gograd.org). Kütüphanelerin özel gereksinimi olan öğrenciler için online öğrenme merkezleri haline gelmesi zorunlu gözükmektedir.

3.12. Ulaşım ve Lokasyon: Özel gereksinimi olan öğrencilerin üniversiteye ulaşımı büyük bir problemdir. Ayrıca ilgili fakültelere ve dersliklere erişim kolaylığını sağlamak için çalışmalar yapılmalıdır. Spor bilimleri öğrencilerinin dersliklere ve oradan da uygulamalı ders alanlarına erişimini kolaylaştıracak altyapı ve düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

3.13. Staj İmkânları: Özel gereksinimi olan öğrencilerin kurum dışında yapacakları uygulama ve staj çalışmalarını ilerde çalışma imkânı bulacakları ve benzer grupların eğitim aldıkları kurumlarda olmasının kolaylık yaratacağını düşünmekteyiz.

Tartışma ve Sonuç

Özel gereksinimi olan insanları yükseköğrenim kurumlarında eğitim-öğretim alabilir olarak görme bakış açısı çok önemlidir. Özel gereksinimi olan insanların diğer insanlar kadar kaliteli eğitim alma hakkı olduğunu kabul etmek ve verilen eğitimin bir iyilik değil onların hakkı olduğunu kabul etmekten başlar. Üniversitelerdeki özel gereksinimi olan öğrencilerin sayıca oranı 10 binde 23 olarak görülmektedir. Üniversitelerin engelli erişim raporuna göre yüzde 90'ı özel gereksinimi olan öğrencileri için bütçe ayırmadığı ve bu öğrencilere karar mekanizmalarında yer verilmediği bildirilmiştir (<https://m.bianet.org>). Bu oranın içerisinde beden eğitimi ve spor eğitimi alan öğrencilerin oranı düşünüldüğünde, bu oranın artırılması için ne kadar mesafe kat etmemiz gerektiği gerçeği ortaya çıkmaktadır. Beden eğitimi ve spor alanında özel gereksinimli insanların görev alamayacağı önyargısının kırılması hayati bir konu olarak önümüze çıkmaktadır. Tüm insanların eğitim alma hakkı olduğu gerçeğinin kabul edilmesi ve sadece özel gereksinimli insanlara kaliteli eğitimin nasıl verileceği konusuna odaklanılması gerektiğini düşünmekteyiz.

Türkiye'de maalesef özel gereksinimi olan insanların iş, eğitim vb. sayıları hakkında bilgilere ulaşmak yasal mevzuatlar nedeni ile çok zordur. Bu zorluklar bu alanda çalışmalar yapılmasını engellemektedir. Sadece Türkiye İstatistik Kurumu'nun 5 yılda bir yayınladığı istatistikler ile belli alanlarda bilgi erişimi mümkündür. Bu şekilde olması hem istatistiklerin güncelliğini yitirmesine hem de çalışma alanlarının kısıtlı olmasına neden olmaktadır.

Özel gereksinimi olan insanlara verilen eğitime bakıldığında gelişmiş ülkeler ve Türkiye arasında temel olarak bir bakış açısı farklılığı olduğu görülmüştür. Özel gereksinimi olan öğrenciler gelişmiş ülkelerde yükseköğrenim için gerekli akademik puanları sağladıklarında öğrencilerin ihtiyaçları göz önünde bulundurulmadan üniversiteye kabulü sağlanmakta ve tüm üniversite imkânları bu öğrencilerin eğitim kalitesini arttırmak için yapısal değişiklikler yapmaktadır. Türkiye'deki bakış açısındaki farklılıklardan dolayı özel gereksinimi olan insanlara eğitim daha çok ihtiyaç oranı düşük olduğu düşünülen öğrencilere odaklanılmakta ve bu öğrencilerin mezun durumuna gelebilmesi için geçici çözümler üretilmektedir. Bazen de aldıkları eğitim kalitesine ve seviyelerine bakılmaksızın sadece mezun edilmeye çalışıldıkları düşünülmektedir.

Eğitimin kalitesi hakkında araştırma yapıldığında 2 temel sorunun varlığı görülmektedir. Birincisi eğitim kurumlarının özel gereksinimi olan öğrencileri bireysel olarak düşünmemeleridir. Tüm özel gereksinimi olan insanların kendilerine özgü ihtiyaç ve gereksinimleri olabileceği gerçeğini göz ardı etmeleridir. İkincisi ise çözümlerin uzun vadeli olmamasıdır. Tüm özel gereksinimi olan insanların eğitim kalitesini yükseltecek kalıcı, uzun vadeli ve gerekirse uzaktan eğitim tabanlı destekleyici bir eğitim veren kurumların bir hafızası olmalı ve eğitim verdikleri her öğrencinin ardından bu hafızanın gelişimi ile yeni tedbir ve destekleyici programlar geliştirmeleri gerekmektedir. Alınan eğitimler yüksek lisans ve sonrası için devam edecek şekilde ilerlemeye açık ve destekleyici altyapı hazırlanmalıdır. Bu sorunların tümü yükseköğrenim kurumunun yapılanmasından kaynaklandığı için spor bilimleri alanında eğitim veren kurumların tümünde aynı şekilde yaşanmaktadır.

Bu alanda uluslararası literatür incelendiğinde, özel gereksinimi olan öğrencilerin eğitim kalitelerini yükseltmek için fakülte, yüksekokul ve bölüm olarak çözümler aramak yerine üniversitelerin tüm kampüsünü çevreleyen kurallar ve olanaklar sunarak bu konuda ciddi bir yapılanma içerisinde olduğu görülmektedir.

Üniversitelerdeki akademisyenler sadece bedensel, görme veya işitme özel gereksinimli öğrencilerin eğitimine uygun şartları hazırlanmaya çalışmaktadırlar. Bu eğitimler verilirken ki süreçte de yöneticilerin değişmesinden kaynaklı sorunlar nedeni ile kurumsal hatalar defalarca tekrar ve tekrar yapılmaktadır. Bu noktadan hareket ederek özel gereksinimi olan insanlara verilecek eğitimin kalitesi ve bu insanların eğitim aldıkları zamanlarda ihtiyaçlarının giderilmesi konusunda neler yapılması gerektiği sorularına cevap verilmesi gerekmektedir. Gelişmiş ülkelerden farklı olarak Türkiye'deki eğitim yönteminin sistemin kurulup eksikliklerin sonradan değerlendirilmesi şeklinde olduğu söylenebilir. Bu plansız yapılanma sonucunda kurum hafızasının gelişmemesi gerçeği ile yüzleşmekteyiz. Uzun vadeli ve tüm yükseköğretim kurumlarını kapsayan bir plana ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Gelecek için üniversitelerin eğitim kalitesinin yükselmesi ve dünyadaki üniversiteler ile yarışabilmeleri için yapabilecekleri tek uygulamanın belirli alanlarda uzmanlaşmış üniversiteler olmak olduğunu düşünmekteyiz. Bu nedenle spor bilimleri üniversitesinin açılması ve bu üniversitenin içerisindeki engelliler fakültesinin farklı özel gereksinimleri olan insanların ihtiyaçlarını karşılayacak öğretim elemanları yetiştirilmesinin de en uygun yol olduğunu düşünmekteyiz.

Üniversitelerde yükseköğrenim kurumu tarafından kurulan bir mezun denetim sistemi kurulması ve bu üniversitelere bu sistem üzerinden mezun öğrencilerin alanlarında veya alanları dışında yüzde kaçının

iş olanakları bulunduğu araştırılması gereken bir konudur. Bununla beraber devletin sosyal yardımları yaparken eğitim aldıkça verilen katkının arttırılacağı basit değerlendirme kriterleri kullanarak ödeneklerinin belirlenmesinin özel gereksinimi olan insanları yükseköğretime yönlendireceğini düşünmekteyiz.

Yurtdışındaki yükseköğretim kurumlarına baktığımızda bunların büyük çoğunluğunun devlet üniversitesi olmadığını görmekteyiz. Bu nedenle eğitim kurumları öğrencilerin kendilerini tercih etmeleri için kendi eğitim kurumlarının sağlıklı ve özel gereksinimi olan öğrencilere nasıl olanaklar sağlayacağını ve bu eğitim sonunda kendi üniversitelerinden mezun olan öğrencilerin iş bulma oranları gibi bilgileri sunmaktadır. Türkiye'deki yükseköğrenim kurumlarının eğitim kalitesini yükseltmek istiyorsak kurumları birbirleri ile ve dünyadaki benzerleri ile rekabet edecek düzeye çıkarmak durumundayız. Eğitimin kalitesinin kaç öğrencinin sayısal değer olarak mezun olması değil mezun öğrencilerin ne kadarının alanında ve alanı dışında iş olanakları bulması ile ölçülebileceği gerçeğinin kabul edilmesi önemli bir adım olacaktır.

Yükseköğrenim almak özel gereksinimi olan insanların var olan potansiyellerini ortaya çıkarmak ve bu insanların kendi kendilerine yeterlilik seviyesini arttıracaktır. Özel gereksinimi olan insanların girişimci özelliklerini ve üstün oldukları alanlardaki özelliklerini eğiterek geliştirmek bu insanların hem kendilerine hem de benzer ihtiyaçları olan insanlara yardımcı olacak iş olanakları sunabilecekleri unutulmamalıdır. Her insanın yapabileceği bir iş vardır ve özel gereksinimli insanların da fiziksel ve ruhsal işlevlerinde bir bozulma ya da eksiklik olsa bile, onların bu niteliklerini dikkate alan uygun bir eğitim ve rehabilitasyondan sonra çalışabilir ve yaşadıkları toplumlara katkı sağlayabilir. Anlamlı bir aktivite ile meşgul olmak sağlıklı insanlar kadar engellilerin de ihtiyacıdır (Demir,2016). Özel gereksinimi olan insanlar için ihtiyaçlarına en uygun meslekler ve alternatif kariyer çizgileri tespit edilmeli ve buna uygun stratejik bir eğitim kurgusu oluşturulmalıdır (Demir, 2016). Özel gereksinimi olan insanlar çalıştıkları kurumlara ve dolayısıyla ülkelerine rekabet avantajı sağlamada çok önemli bir katkı verebilirler. Çok az ve en alt kademedeki kullanılan bu farklı ve değerli kaynağın beklenen katkıyı sağlayabilmesi için karar alıcıların özellikle eğitim ve insan kaynağı planlamasında acilen yapısal değişikliklere imza atması gerekmektedir (Demir,2016).

Sonuç olarak, özel gereksinimi olan çalışanlar üzerine yapılan neredeyse bütün araştırmalar sağlıklı ve özel gereksinimi olan insanların tespiti ve aralarındaki muhtemel farklılıkları açıklamak ile ilgilenmektedirler (Colella ve Varma, 2001). Bu olumsuz ön yargının kırılmasından sonra gerekli yasal düzenlemeler ile spor bilimleri alanında verilecek eğitim belirli kural ve uygulamaların, yükseköğretim kurumlarının tümünde standart hale getirilmesinde zorunlu olduğunu düşünmekteyiz. Spor bilimleri alanında eğitim alacak öğrencilerin, özel gereksinimlerini değil, ölçülebilen akademik yeteneklerini belirlemenin alternatif yollarının düşünülmesini önermekteyiz.

KAYNAKÇA

- Demir, Ahmet Z. (2016). Engelli Bireylerin Eğitim ve İstihdamı İçin Bir Model Önerisi. *The Journal of Academic Social Science*, S. 33(4), s. 76-90.
- Demir, Ahmet Z. (2016). Engelliler, Farklılık ve Rekabet Avantajı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 22(4), s. 135-147.
- Adrienne, Colella ve Varma, Arup (2001). The Impact of Subordinate Disability on Leader-Member Exchange Relationships. *Academy of Management Journal*, S. 44(2), s.304-315.

Internet References

- <https://www.ipescd.org/workshop.html>
- <http://www.yok.gov.tr/web/guest/yok-ten-engelli-ogrenciler-icin-kontenjan-mujdesi>
- <http://rds.colostate.edu/support-rds>
- <http://www.gograd.org/resources/students-with-disabilities/>
- https://nces.ed.gov/programs/coe/indicator_cg.asp
- <https://m.bianet.org/bianet/toplum/168042-universitede-engelli-ogrenci-orani-10-binde-23>